

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Maarten van der Goes van Dirxland [1751-1826], Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken

Waldeck, P.W.

Citation

Waldeck, P. W. (2017, November 15). *Maarten van der Goes van Dirxland [1751-1826], Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/55510>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/55510>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/55510> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Waldeck, P.W.

Title: Maarten van der Goes van Dirxland [1751-1826], Nederlands eerste minister van Buitenlandse Zaken

Issue Date: 2017-11-15

Amiens [1802]

Terwijl de politieke verdeeldheid ontaardde in de greep naar de macht van september 1801, moest Van der Goes uiteraard zijn aandacht houden bij de ontwikkelingen in de buitenwereld. Na de Vrede van Lunéville verpieterde de verrassende welwillendheid waarmee Frankrijk had aangeboden over de bilaterale betrekkingen een open gesprek te voeren tot grote onbuigzaamheid. Daarentegen groeide, ondanks het onverbidde neen van koning George III tegen het vredesaanbod van Napoleon, toch toenadering tussen Engeland en Frankrijk.

Beide landen hadden daar voordeel bij. Voor Frankrijk waren er kansen op verzekering van zijn continentale hegemonie, rust voor stabilisering van het binnenlands gezag en herstel van financiën en economie. Frankrijk was daarnaast bezorgd over de opkomst van een nieuwe macht op het continent: Rusland. Engeland was oorlogsmoe en stond op het vasteland alleen. De handelsblokkade tegen Engeland kreeg effect. Engeland wilde daarom de gok wagen om te proberen in 'vreedzame coëxistentie' te leven met het republikeinse Frankrijk.

De uitruil van krijgsgevangenen was een goede dekmantel voor de Franse diplomaat Otto om in Londen te gaan praten over voorbereidingen voor formele onderhandelingen. De geheime ontmoetingen met de nieuwe minister Lord Hawkesbury, buiten de bondgenoten om, verliepen in de loop van 1801 steeds voorspoediger. Begin oktober werden preliminairen getekend die in maart 1802 zouden leiden tot het sluiten van de Vrede van Amiens.

Schone schijn

De Bataafse Republiek had als belligerent in de oorlog met Engeland, evenals in 1797 in Lille, evident en legitiem belang bij rechtstreekse deelname aan eventuele vredesbesprekingen. In Den Haag, en daar niet alleen, bestond de verwachting dat de Vrede van Lunéville spoedig nadere afspraken noodzakelijk zou maken. Bijvoorbeeld om de toekomst van het Duitse Rijk, een lappendeken van staatjes en vorstendommen, te bepalen of om een geheel nieuw machtsevenwicht op het Europees vasteland te vestigen.

De ouvertures van Sémonville begin februari 1801 om over de wederzijdse betrekkingen te gaan praten, werden tegen die achtergrond geïnterpreteerd. Van der Goes ontwierp voor het Uitvoerend Bewind een vierpuntenplan dat als uitgangspositie kon dienen voor de inzet bij eventueel komende onderhandelingen. Volgens Delprat geloofde Van der Goes overigens niet dat Napoleon de ‘Duitse herschikking’ zou aanpakken voordat hij met Engeland tot een vergelijk was gekomen. De Pruisische neutraliteit in dat conflict moest niet in de waagschaal worden gelegd door niet van pas komende kwesties over een Duitse herindeling.

De vier punten werden gebaseerd op de bepalingen in het Haags Tractaat over markering van het grondgebied van de Republiek. Zij betroffen teruggave van Staats-Vlaanderen en Vlissingen, een nieuwe, ruimere en beter verdedigbare grens in het oosten, uitbreiding van het grondgebied in het noordoosten tot aan de rivier de Eems en daadwerkelijke cessie van Zevenaar en Huissen en omgeving. Met instemming van het bewind bood Van der Goes ter verwezenlijking van deze punten een bedrag van honderdduizend gulden aan Sémonville en een half miljoen gulden voor Joseph Bonaparte, de Franse hoofdonderhandelaar, aan. In Den Haag bestonden kennelijk geen scrupules meer ten aanzien van wat in het ‘post-revolutionaire’ Parijs als politieke moraliteit wederom ingang had gevonden.

Van der Goes verwerkte deze vier punten ook in een geactualiseerd en meer uitgewerkt rapport over de betrekkingen met Frankrijk en de bezwaren van het alliantietraktaat.¹ Het bewind oordeelde nu het moment geschikt om de kwestie van het grondgebied uit te spelen, al was het maar als signaal tegen het gebrek aan aandacht van de Franse bondgenoot voor de integriteit van de Bataafse Republiek. Van der Goes waarschuwde tegen te overspannen verwachtingen die in de boezem van het bewind aanwezig konden zijn. Hij herinnerde aan de

onrealistische voorstellen uit de eerste jaren van de Bataafse vrijheid, toen zelfs Antwerpen en geheel Oost-Friesland deel uitmaakten van het wensenlijstje. Van der Goes vroeg zich af of de Republiek wel over de militaire middelen beschikte om een zo groot territoir te verdedigen. Hij accepteerde dat de Republiek voor haar landsverdediging volstrekt afhankelijk was van Frankrijk. Compensatie voor het verlies van Maas-tricht, Venlo en Overmaze was gerechtvaardigd, maar, zo hield Van der Goes de bewindslieden voor, men kon plannen ontwerpen wat men wilde, uiteindelijk zou de definitieve grensscheiding afhankelijk zijn van de omstandigheden waarin Frankrijk zich aan de onderhandelingstafel bevond. Het was beter zich te concentreren op zaken die ook het Frans belang dienden. Dit leidde hem tot het stellen van twee topprioriteiten, een algemene herziening van het Haags Tractaat van 1795, dat hij door de totaal veranderde situatie in Europa achterhaald noemde, en een handels- en scheepvaartverdrag.

Frankrijk was sinds 1795 iedere poging tot het scheppen van een kader voor de bilaterale handel en scheepvaart uit de weg gegaan, niet-tegenstaande zijn erkenning van de handel als bestaansgrond voor Nederland. Een verdrag was broodnodig vanwege de ingestelde handelsblokkade tegen Engeland. Wat het Haags Tractaat betreft, achtte Van der Goes een zowel offensief als defensief karakter van het verbond niet meer nodig. De Bataafse Republiek was alleen een nuttige bondgenoot als de handel bloeide. Handel moest vrij en onafhankelijk zijn. Neutraliteit van de handelsrepubliek was daarom ook in Frans belang. Het offensieve karakter kon na de vrede met Engeland vervallen, neutraliteit moest daarvoor in de plaats komen.

De bepalingen van het Haags Tractaat inzake Vlissingen vond Van der Goes niet passen bij de waardigheid en integriteit van de Republiek. Hij betoogde dat de in Lunéville erkende nieuwe Franse grenzen (Oostenrijk had België aan Frankrijk afgestaan!) een uittocht van het Franse bezettingsleger uit de Republiek mogelijk maakten. Die moest dan wel bereid zijn tot de algemene vrede een Frans contingent van zesduizend man ter verdediging van de grensvestingen te bekostigen.

Het Uitvoerend Bewind was tevreden met deze beschouwingen van Van der Goes. Het stuk zou als leidraad voor de besprekingen met Sémonville dienen. Eind februari lag het klaar in een bewerkte Franse versie onder de titel *Aperçu sur les rapports respectifs des deux Républiques* om aan de gezant ter hand te worden gesteld. Voordat hij dat deed besloot Van der Goes de Bataafse legatie in Parijs om nadere inlichtingen te

vragen. Sémonville was weliswaar vol beloften geweest, maar Van der Goes wilde eerst van Schimmelpenninck weten of de Franse regering inderdaad enig plan had voor territoriale schadeloosstelling van de Republiek 'in de schoot van het Duitse Rijk'. Tegelijkertijd poogde hij het bewind te overtuigen van de onwenselijkheid dat in de voorgestelde besprekingen licht zou kunnen schijnen tussen Den Haag en de legatie in Parijs. Pas half maart kon Van der Goes Schimmelpenninck op de hoogte stellen van de ouvertures van Sémonville en het overleg daarover met het Uitvoerend Bewind. 'Ik weet nauwelijks wat ik van deze gehele loop van zaken denken moet,' schreef Van der Goes. Hij vroeg Schimmelpenninck zijn gedachten over de bedoeling van de Franse tegemoetkomendheid en of hij Talleyrand kon polsen om te zien of het ernst was. Als dat zo was dan kon Van der Goes zich voorstellen dat er wel van enige concessie sprake kon zijn, 'doch op een losse voet de kleinste avance te doen, zou de grootste dwaasheid zijn'. Hij had Sémonville al duidelijk gemaakt dat het Bataafs bewind uitsluitend een plechtige ondertekening en garantiestelling van een eindresultaat van waarde zou beschouwen.²

De achterdocht van Van der Goes was terecht. Op 19 maart besloot hij het *Aperçu* bij Sémonville te bezorgen. Hij ontving per omgaande diens reactie in een geheime nota vol vage zinnen over de goede bedoelingen van zijn meester Napoleon. De kernboodschap was duidelijk. Het was niet de tijd om te gaan sleutelen aan het Haags Tractaat zolang er geen vrede met Engeland was. Het was evenmin verstandig te speculeren over onderhandelingen inzake het Duitse Rijk. Het Bataafs bewind deed er beter aan andermaal een flinke financiële bijdrage te leveren aan de oorlogsinspanning, zodat de vrede des te sneller bereikt werd en de Bataafse Republiek des te eerder van de dan te behalen voordelen kon genieten. Een extra offer van zeven à acht miljoen gulden zou in dit verband bescheiden zijn vergeleken bij die welke de Republiek reeds had gedaan, aldus Sémonville.³

Waarom Van der Goes niet wachtte op de reactie van Schimmelpenninck voordat hij het *Aperçu* aan Sémonville stuurde, is niet duidelijk. Dat hij een blauwtje liep is wel duidelijk, maar de nota van Sémonville gaf wel een indicatie van de opvatting van de Franse regering die later in Amiens steeds zou worden herhaald, namelijk dat er verschil was tussen de grote kwesties inzake de vrede en de bilaterale geschillen tussen Frankrijk en zijn bondgenoot. Die laatste behoorden op een vredescongres niet thuis. Schimmelpenninck reageerde enige dagen later. Hij twijfelde zeer of Sémonville wel zo ruim gemachtigd was, want ook

Talleyrand bleef steken in bezweringen van de welgezindheid van Napoleon. Waarschijnlijk was de ouverture van Sémonville niets anders dan een oude diplomatieke truc om informeel te weten te komen wat de desiderata waren, zodat men tijd genoeg had om voor ieder beding afdoende tegenargumenten of een tegenprestatie te bedenken.⁴ Op het *Aperçu* is nooit een inhoudelijk uitgewerkt antwoord gekomen. Het stuk bleef evenwel, evenals de ‘Vier Punten’, als basis voor latere instructies op tafel liggen.

Begin april reageerde de Parijse beurs opmerkelijk positief op de toenemende geruchten over vredesonderhandelingen tussen Frankrijk en Engeland. Schimmelpenninck meende dat het wel niet zo’n vaart zou lopen, al was zijn geheime correspondent in Londen er zeker van dat Otto niet alleen over krijgsgevangenen sprak. In juli meldde Schimmelpenninck echter de komst naar Parijs van een Britse onderhandelaar, Anthony Merry. Hij kon bevestigen dat ‘de correspondentie tussen Calais en Dover’ wel degelijk over vredesonderhandelingen ging. Kubben merkt op dat het bewind op dat moment geen enkel initiatief nam om betrokken te raken bij de Londense onderhandelingen,⁵ die in dit stadium nog slechts over de kaders leken te gaan. Van der Goes gaf echter al op 24 juli opdracht aan Schimmelpenninck het belang van behoud van Trincomalee (Ceylon) onder de aandacht van de Franse regering te brengen.⁶ Daarmee legde hij niet ontijdig de vinger precies op de zere plek van het vredesproject. Van der Goes noteerde begin augustus voor de goede orde dat Augereau was teruggekeerd van een ontmoeting met zijn chef Napoleon. Volgens de generaal kon de Bataafse Republiek er gerust op zijn dat alle door de Britten bezette koloniën zouden worden gerestitueerd.⁷ Talleyrand gaf nog in september de verzekering dat de Franse regering de belangen van de Bataafse Republiek nimmer uit het oog zou verliezen.⁸ Toen echter begin oktober het bericht kwam dat Otto in Londen preliminair had getekend, bleek dat Engeland weliswaar voornemens was alle Nederlandse koloniën terug te geven, dus ook Kaap de Goede Hoop, maar niet Ceylon.

De vraag is of Van der Goes alert genoeg is geweest op het verloop van de besprekingen tussen Otto en Lord Hawkesbury. Te oordelen naar de omstandigheden – het geheime karakter ervan – was hij dat wel. Als belligerent in de oorlog met Engeland kon de Bataafse Republiek betogen dat zij recht had onmiddellijk bij de aanvang van de onderhandelingen betrokken te worden. Preliminair waren echter volgens de regels van de verdragskunst slechts inleidende afspraken

tot formele onderhandelingen. Van der Goes probeerde daarom vanaf februari 1801 via Sémonville en Schimmelpenninck invloed uit te oefenen op de leidende natie in het bondgenootschap, maar vertrouwde te veel op de letter van het Haags Tractaat. Dat stipuleerde dat Frankrijk en de Bataafse Republiek niet los van elkaar vrede konden sluiten met Groot-Brittannië. Nu de preliminairen getekend waren, ging Van der Goes ervan uit dat de Bataafse Republiek door rechtstreekse deelname aan de formele onderhandelingen haar belangen kon gaan verdedigen. Door zijn ervaring van Lille 1797 zal hij uit de Londense besprekingen de conclusie hebben getrokken dat het bonapartisme niet verschilde van het Directoire wat egards jegens de bondgenoten betrof. De Franse diplomatie, op haar beurt, beriep zich ook op de letter van het Haags Tractaat. Dat had immers niets vastgelegd over verplichtingen tijdens het proces leidend tot een vrede. Men leek in Parijs weer het standpunt te huldigen ‘onderhandelen zonder U, vrede sluiten met U’. Het minste wat Van der Goes hiertegen kon doen was onmiddellijk te gaan aandringen op een uitnodiging tot deelname aan de onderhandelingen die in Amiens zouden worden gehouden.⁹

Tekenen bij de stippelijjn

Schimmelpenninck, die met verlof op zijn buiten Nijenhuis bij Diepenheim in Overijssel verbleef, werd daarom direct naar Den Haag geroepen voor spoedoverleg. Sémonville had Van der Goes ingelicht dat het Napoleon ten zeerste speet dat hij Ceylon had moeten offeren voor de vrede (om het behoud van België zeker te stellen), maar dat hij van oordeel was dat het verlies ruimschoots werd goedge maakt door restitutie van de overige koloniën en het vooruitzicht van het herstel van de handel. Sémonville ging ervan uit dat de preliminairen mede namens de bondgenoten waren getekend.¹⁰ Welnu, de Aziatische Raad in Amsterdam was hevig verontwaardigd. Deze persisteerde in een nadrukkelijke eis tot teruggave van het kaneeleiland. Met spoed teruggekeerd naar Parijs, protesteerde Schimmelpenninck volgzzaam bij Talleyrand. Hij voegde er meteen aan toe dat hij ervan overtuigd was dat Napoleon de kolossale omvang van het offer van Ceylon zou compenseren met bijzondere ruimhartigheid in de definitieve arrangementen.¹¹ Het zal Talleyrand niet ontgaan zijn dat, ondanks alle Bataafse verontwaardiging, men bereid was het verlies van Ceylon door middel van compensatie te accepteren.

Eind oktober stelde het Staatsbewind uit zijn midden een ‘geheim besogne’ samen voor de onderhandelingen in Amiens. De leden waren De Beveren, Brantsen en Queysen. De Beveren dateerde evenals Queysen nog van de Commissie voor Buitenlandse Zaken van voor de staatsgreep van 22 januari 1798. Beiden waren federalist. Brantsen was de exponent van de Oranjegezinde factie. De Beveren en Queysen hielden zich in het Staatsbewind vooral bezig met zaken van Marine en Koloniën. Financieel-economische deskundigheid ontbrak in dit ‘besogne’. Van der Goes kon er voordeel bij hebben te kunnen samenwerken met drie mannen van wie hij de sterke en zwakke kanten uit ervaring kende. Schimmelpenninck werd tot onderhandelaar benoemd en kreeg assistentie van de koloniaalhandelsdeskundige George Adriaan Willem Ruysch.

Schimmelpenninck had intussen zijn licht opgestoken bij de Britse onderhandelaar in Parijs, Merry. Dat was een verhelderend gesprek geweest. De Britse regering had afscheid genomen van de eis tot herstel van Oranje als niet meer in Brits belang. De Britten zouden wel bereid zijn alle pogingen tot ‘de meest mogelijke onafhankelijkheid van de Bataafse Republiek’ te steunen. Engeland wilde zich echter niet opdringen in de discussie over de bijzondere schikkingen tussen Frankrijk en zijn bondgenoten onderling. Zelfs Vlissingen leek Merry niet als een breekpunt voor vrede met Frankrijk te zien.¹² Van der Goes was teleurgesteld dat de Britten niet meer werk wilden maken van de kwestie Vlissingen. Hij vond dat vreemd, want zonder teruggave van de Zeeuwse stad zou de ook door hen gewenste onafhankelijkheid van de Republiek niet volkomen zijn, nog afgezien van het meer directe Britse eigenbelang.¹³ Vlissingen was weliswaar het ‘Gibraltar’ van de Schelde, maar Engeland had gekozen voor Ceylon, het ‘Malta’ van de Indische Oceaan, in ruil voor instemming met de Franse inlijving van België – en dus van Antwerpen.

Hoe Schimmelpenninck ook probeerde een voet tussen de deur te krijgen, de Franse regering bediende zich van het model ‘Lille’ teneinde de handen geheel vrij te hebben (Talleyrand zal zich bovendien de hardnekkigheid hebben herinnerd waarmee Bataafs commissaris Van der Goes tijdens de onderhandelingen in Lille op het behoud van alle koloniën bleef insisteren) en weigerde de tussenkomst van vertegenwoordigers van de betrokken bondgenoten, Spanje en de Bataafse Republiek. De Franse regering eiste dat zij eerst de preliminairen ongeclausuleerd zouden aanvaarden, dus inclusief de voorgenomen afstand van enkele koloniën. Er kon niet meer over onderhandeld worden. Wat de Bataven betreft, beschikten de Fransen over het *Aperçu* en begrepen daaruit zeer goed hoe zij met hun verlangens een spoedige vrede in de weg konden

staan. Inderdaad vormden begin december het *Aperçu* en de Vier Punten de basis voor het opstellen van de instructie voor Schimmelpenninck. Daarin werd ook ruimte geboden om zich te bedienen van de eerder dat jaar aan Sémonville genoemde ‘financiële commissies’.¹⁴

De instructie samengevat, was het belangrijkste punt voor het Staatsbewind het terugkrijgen van de volledige soevereiniteit over Vlissingen. Aanvaarding van de preliminairen kon alleen geschieden als op bevredigende wijze aan de Bataafse verlangens werd voldaan. Daartoe was een lijst van compensatiepunten opgesteld alsmede een lijst van schadevergoedingspunten.¹⁵ De nadelige positie van de Republiek moest zo veel mogelijk bilateraal voordeel opleveren. Het behoud van Ceylon was geen *conditio sine qua non*, net zomin als aan de vooravond van het afbreken van de onderhandelingen in Lille. De Fransen hielden echter voet bij stuk. Bilaterale kwesties waren in de onderhandelingen met Engeland niet aan de orde. Die waren bespreekbaar na het sluiten van de vrede. Om deel te nemen aan de formele onderhandelingen moesten eerst de preliminairen onderschreven worden. Talleyrand weersprak het verzet van Schimmelpenninck tegen de preliminairen. Hij betoogde dat de Republiek die inmiddels feitelijk had aanvaard door uit het staken der vijandelijkheden meteen voordeel te trekken door te vragen om Engelse vrijbrieven voor de scheepvaart. Bovendien was goede nota genomen van het (te snel uitgesproken) lovend commentaar van De Beveren op de preliminairen.¹⁶

Van der Goes deed nog een poging om de Vier Punten te redden door voor te stellen in ruil voor acceptatie daarvan de Franse schuld aan Engeland van twee miljoen pond sterling over te nemen.¹⁷ Schimmelpenninck had echter onder druk van Joseph Bonaparte al bereidheid getoond de preliminairen te aanvaarden met een doekje voor het bloeden. Hij zou de Bataafse bereidheid toelichten met een verklaring die de veronderstelling bevatte dat de bepalingen van de preliminairen in de finale overeenkomst zouden worden bevestigd. Dat klonk als een voorbehoud en zou wellicht toch nog onderhandelingsruimte scheppen, bijvoorbeeld voor Vlissingen en de grensafbakening, zaken waarvan volgehouden kon worden dat die wel degelijk op de vredesconferentie thuishoorden.¹⁸

De onbuigzame Franse houding ten opzichte van de Bataafse Republiek werd onderbouwd met nogal hooghartige analyses van D’Hauteville, de hoogste ambtenaar van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Deze had weinig geduld met de Republiek. Er was geen kwestie van dat de Bataafse desiderata zouden worden besproken. Zijn stellingname

loog er niet om: ‘Staten die, zoals Holland, door hun dwaze politiek te gronde zijn gegaan, die na tegen Frankrijk oorlog gevoerd te hebben, overwonnen en veroverd zijn, behoorden ons de moeite te besparen het beginsel van hun tegenwoordig bestaan te herinneren; dat bestaan hebben zij aan ons te danken; wij zijn hun niets, zij ons integendeel alles verschuldigd.’ De onderhandelingen tussen Frankrijk en Engeland waren van te groot gewicht om door een pretentieuze mogendheid van de tweede rang verstoord te worden, meende D’Hauterive. Hij voegde eraan toe dat, na de redding door Frankrijk in 1799, de Republiek slechts één keuze vrijstond, vrede of niets.¹⁹

In november beklagde Schimmelpenninck zich al over de onbeduidende rol die voor hem leek weggelegd als gezant van een kleine staat, die in zogenaamde Europese conferenties slechts mocht verschijnen om te onderschrijven wat de groten hadden besloten. Hij mocht in Amiens alleen die conferenties waarin over de Bataafse Republiek zou worden gesproken, bijwonen.²⁰ Met die klacht volgde hij Van der Goes in diens eerder geventileerde overtuiging dat het lot van de Republiek in handen lag van de grote mogendheden. Niettemin vertrok Schimmelpenninck begin december naar Amiens. Hij moest er maar het beste van zien te maken.

Amiens: einde van de Vijfde Engelse Oorlog

De Vrede van Amiens wordt algemeen beschouwd als een wapenstilstand. Het onderhandelingsproces is door verschillende auteurs beschreven. Wat Nederland betreft, geeft het Amiens-journaal van Schimmelpenninck een interessante, zij het uiteraard persoonlijk beleefde kijk in de keuken. Kubben heeft het meest recent de Bataafse betrokkenheid, vanuit een meer juridische invalshoek, uitvoerig behandeld.²¹

Schimmelpenninck speelde de centrale rol in de Bataafse diplomatie in Amiens. Het Staatsbewind volgde zijn aanwijzingen en suggesties vrijwel onveranderd. Van der Goes had, zoals hiervoor beschreven, vooral een belangrijk aandeel in het opstellen van de onderhandelingspositie, en daarna, tijdens de conferentie, was hij de aangewezen man om de snel verslechterende haalbaarheid van de Bataafse verlangens aan het Staatsbewind uit te leggen. Schimmelpenninck heeft ontegenzeggelijk als advocaat, politicus en diplomaat al zijn vaardigheden in de strijd geworpen om Napoleon en zijn broer Joseph te doen beseffen dat voor de medewerking aan het sluiten van vrede met Engeland de Bataafse Republiek als serieuze partij behandeld behoorde te worden.

Het duurde tot half januari 1802 voordat Schimmelpenninck als gesprekspartner werd toegelaten. De Fransen gingen na veel gesteggel over de ongeclausuleerde aanvaarding van de preliminieren door de bocht, mede dankzij de druk van Lord Cornwallis. Door sociale en diplomatieke behendigheid verschaftte Schimmelpenninck zich daarna steeds meer toegang en achting bij de beide hoofdonderhandelaars. Waar hij inhoudelijk tegen een slechte hand van kaarten aankeek, kon hij dat deels compenseren door zijn optreden en deskundigheid. In tegenstelling tot Bonaparte en Cornwallis die door hun opdrachtgevers zeer kort aan het lijntje werden gehouden, beschikte Schimmelpenninck over per saldo ruimere instructies, hetgeen hem meer speelruimte gaf. Hij vermoedde zelfs dat de echte onderhandelingen nog steeds via Otto en Hawkesbury verliepen. Schimmelpenninck opende daarom wat de bilaterale verlangens betreft een tweede front, gericht op het 'hoofdcomptoir' in Parijs. Hier ontstond een rechtstreekse lijn met Talleyrand via een medewerker van de Bataafse legatie, de Fransman Michel de Comps, vroeger particulier secretaris geweest van Mirabeau, en de Franse intermediair Lehoc. Via dit kanaal kon Schimmelpenninck schermen met het instrument van 'commissiegeld'. Hij was op de hoogte van het aanbod van Van der Goes aan Sémonville en Bonaparte. In oktober werd duidelijk dat Sémonville geen vinger had uitgestoken. Van der Goes suggereerde Schimmelpenninck zelf Bonaparte in vertrouwen te nemen.²² Wellicht heeft hij gemeend dat het dienstiger was ook Talleyrand in het arrangement te betrekken gezien zijn meer centrale positie. Van der Goes bevestigde Schimmelpenninck in december nog eens: 'Het geheim besogne voor de zaken van Amiens dat de handen vrij heeft zal, in geval van voordelige uitslag de zaak in het groot beschouwen, wees daarop gerust. Doch, is die uitslag niet voordelig, blijft de beurs zeer dicht gesloten.'²³ De dominee speelde weliswaar niet mee, de koopman stellig wel.

Enmaal aan tafel bleek het vrijwel vruchteloos om de Bataafse desiderata ten opzichte van Frankrijk en Engeland aan de orde te stellen. Beide hoofdonderhandelaars hielden de boot stevig af. Bilaterale kwesties waren bepaald ondergeschikt aan het grote doel: vrede in Europa. Pogingen om 's lands prioriteiten dan via Talleyrand te behartigen liepen eveneens schipbreuk. De Franse minister was bevreesd voor de toorn van zijn meester, die eveneens gesouffleerd werd door D'Hauterive. Talleyrand kwam zijn optimistische toezeggingen aan Lehoc en Comps niet na. Schimmelpenninck besloot toen, 'gedegoûteerd', Napoleon rechtstreeks te schrijven. De Eerste Consul, die overigens

waarschijnlijk lucht had gekregen van de omkoping en daarin zelfs zijn broer niet vertrouwde, week niet. De mantra luidde: alles is bespreekbaar ná Amiens. Talleyrand antwoordde namens Napoleon in een brief vol fraaie bedoelingen, maar zonder concreet aanbod. Voor deze brief meende Talleyrand het hem voor zijn bemiddeling aangeboden commissiegeld van zeshonderdduizend gulden in ‘rescripties’ (promessen) te mogen verhogen tot een miljoen contant. Volgens zijn journaal had Schimmelpenninck boodschapper Lehoc gevraagd Talleyrand te laten weten dat hij zich liever liet ophangen dan dat hij de minister voor zo’n brief een cent liet vangen.²⁴ De beurs bleef gesloten. Van der Goes taxeerde de situatie juist met zijn opmerking aan Schimmelpenninck op 10 maart: ‘Sémonville heeft de convictie dat wanneer men bij het Bataafs gouvernement maar volhoudt, men onvermijdelijk slaagt. Hij heeft daarvan, helaas!, ook meer dan één blijk, en ik vrees dat hij de eerste Consul van die zwakheid niet onkundig zal hebben gelaten.’²⁵ Onder druk van de hoofdonderhandelaars, maar ook van het overstijgende vredesbelang, werden de Bataafse voorwaarden geleidelijk afgezwakt. Ten opzichte van Frankrijk bleef alleen de soevereiniteitskwestie inzake Vlissingen over. Van Engeland eiste men schadevergoeding voor de in de loop der jaren in beslag genomen schepen en ladingen als voorwaarde voor het afstaan van Ceylon. Neutraliteit kwam nog slechts pro forma in de correspondentie voor. Zo was de situatie toen op 13 maart alle delegaties volgens hun roulatieschema vergaderden ten huize van Schimmelpenninck. Het was daar dat de laatste hand werd gelegd aan de definitieve tekst van het verdrag van Amiens.

Een paar dagen later ontstond plotseling een enorme vertrouwensbreuk tussen de Fransen en de Britten. Aan beide zijden van het Kanaal wonnen de voorstanders van het afbreken van de onderhandelingen aan invloed. In Londen vond men dat Cornwallis zijn instructies veel te ver had overschreden. Hem werd opgedragen ingrijpende aanpassingen van de tekst te eisen. Dit was voor Parijs het bewijs van Britse dubbelhartigheid. De vrede hing aan een zijden draad. Op dat moment leverde de Bataafse ambassadeur zijn belangrijkste bijdrage aan de conferentie. Hij wist – volgens de procedure die later als *shuttle diplomacy* bekend werd – in de nacht van 24 op 25 maart succesvol te bemiddelen tussen Bonaparte en Cornwallis. Het verdrag kon eindelijk getekend worden, maar nu moest de Bataafse Republiek nog instemmen. Schimmelpenninck liet Bonaparte herhaaldelijk weten dat hij niet zou tekenen zolang er geen fatsoenlijke en bindende toezegging van Napoleon kwam om de bilaterale kwesties meteen na de ondertekening op te pakken. In Den

Haag moest Van der Goes het Staatsbewind zover zien te krijgen dat een dergelijke verklaring voldoende werd geacht voor het akkoord van de Republiek. Vlissingen bleef politiek een open zenuw. Schimmelpenninck verzocht Van der Goes zijn bemiddeling geheim te houden om niet nodeloos alarm te slaan over de stand van zaken, maar waarschijnlijk eveneens om te voorkomen dat het bewind op dat precaire moment nieuwe moed zou vatten om vol te houden. Het gunstige verloop van de bemiddeling leidde er namelijk toe dat de Franse regering Schimmelpenninck een verklaring uit naam van Napoleon gunde. Ook in die tijd was een verklaring in het verdragsrecht echter eerder een morele dan een juridische verbintenis. Frankrijk zegde plechtig toe dat de bilaterale kwesties ‘ten genoegen van het Bataafs gouvernement’ zouden worden geregeld. Wat Schimmelpenninck in zijn dépêche per extra koerier aan Van der Goes evenwel niet vermeldde, was het venijn dat in de staart van de voorgestelde verklaring school. Alles kon weliswaar geregeld worden, maar er stond nadrukkelijk bij, ‘en conform de belangen van beide naties’. Waarom hij dat laatste cruciale zinsdeeltje weglief, is niet duidelijk. Schimmelpenninck meende voldoende zekerheid te hebben gekregen. Verderop in zijn bericht aan Van der Goes zinspeelde hij wel op de onbetrouwbaarheid van de verklaring: ‘indien men onverhoopt in ’t vervolg door een dubbelzinnige uitlegging deze verklaring zou willen illusoir maken, dan zou men tevens met volkomen zekerheid de treurige conclusie moeten opmaken, dat men een gedecideerd en permanent systema van oppressie van onze Republiek wilde blijven aankleven; en als dit ongelukkig bewaarheid zou worden, zou ik het ook nagenoeg onverschillig achten in welke meer of minder sterke bewoordingen men de gevraagde verzekering gegeven had’.²⁶

Van der Goes reageerde al twee dagen later, op 24 maart. Het Staatsbewind had de strijd lust geheel verloren. Het belangrijkste was nu de politieke rug te dekken. Er was nauwelijks meer debat geweest in het bewind. Men vond dat alles gedaan was wat mogelijk was. Eenparig kwam het bewind tot de conclusie dat de ambassadeur kon tekenen. Van der Goes: ‘Het besluit stelde ik staande de vergadering, en daarop viel de hamerslag. De liefde voor Frankrijk is bij deze gelegenheid weinig aangegroeid, doch ik reken het voorzichtigste om *à mauvais jeu, bonne mine* te maken. De posteriteit zal kunnen zien dat niets is onbeproefd gelaten.’²⁷ Op 27 maart 1802 werd de Vrede van Amiens plechtig getekend door de Franse Republiek, het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Ierland, het Koninkrijk Spanje en de Bataafse Republiek.

Het was wrang dat Schimmelpenninck voor zijn beslissende bemiddeling niet meer terugkreeg dan een dubbelzinnige verklaring. Napoleon gaf hem naderhand persoonlijk een schouderklopje waarmee hij zeer verguld was.²⁸ Schimmelpenninck had waarschijnlijk de vrede gered, maar hij was er niet in geslaagd voor zijn land de volledige soevereiniteit te herstellen. Herziening van het Haags Tractaat was buiten de orde verklaard. Frankrijk behield Vlissingen. De Republiek bleef onderhorig en daarmee ook diplomatiek in hoge mate afhankelijk van Frankrijk. Vermindering van de Franse troepenmacht en vaststelling van het grondgebied werden uitgesteld, evenals het zo gewenste handelsverdrag en het tolvrij maken van de Rijnvaart. Neutraliteit ter vermindering van oorlogskosten of ten gunste van herstel van de economie was definitief uit den boze. Ceylon werd afgestaan. Op het stuk van compensatie of schadevergoeding door Engeland was niets bereikt. Uitzonderingen vormden een expliciete erkenning van de soevereiniteit over de Kaapkolonie en het eveneens expliciete beding dat de Republiek gevrijwaard werd van schadeloosstelling van de gewezen stadhouder. Napoleon nam die taak op zich.

Aan de positieve zijde van de balans stond een groot goed: vrede. De Vijfde Engelse Oorlog, die bijna acht jaar geduurd had, kwam tot een einde. Dat was gunstig voor de opleving van de handel en het herstel van de verbindingen met de teruggegeven koloniën en daarmee ook gunstig voor de verlichting van de enorme staatsschuld. Van der Goes wenste zijn 'waardste beste vriend' Schimmelpenninck geluk met het grote werk 'zo meesterlijk volbracht'. Hij verborg zijn teleurstelling over de onmogelijkheid het Haags Tractaat open te breken in waardige woorden: 'De gedachte alleen dat zonder vrede ons land verloren was, doet mij deze vrede, hoe dezelve dan ook zijn moge, dubbel zegenen.'²⁹ Volgens Delprat was Van der Goes in een pestbui, nadat hij in de vergadering van het Staatsbewind over het magere resultaat treiterige commentaren had moeten ondergaan. Toch kon Van der Goes één deel van zijn in 1798 aanvaarde opdracht afvinken. Het bestaansrecht van de Bataafse Republiek was na alle revolutionaire woelingen verzekerd omdat de meeste mogendheden haar nu erkenden. Zelfstandigheid was in dit geval niet hetzelfde als onafhankelijkheid, maar de naam Holland stond, vrede zij dank, op de nieuwe kaart van Europa.

De Haagse kermis op het Lange Voorhout in het vredesjaar 1803